

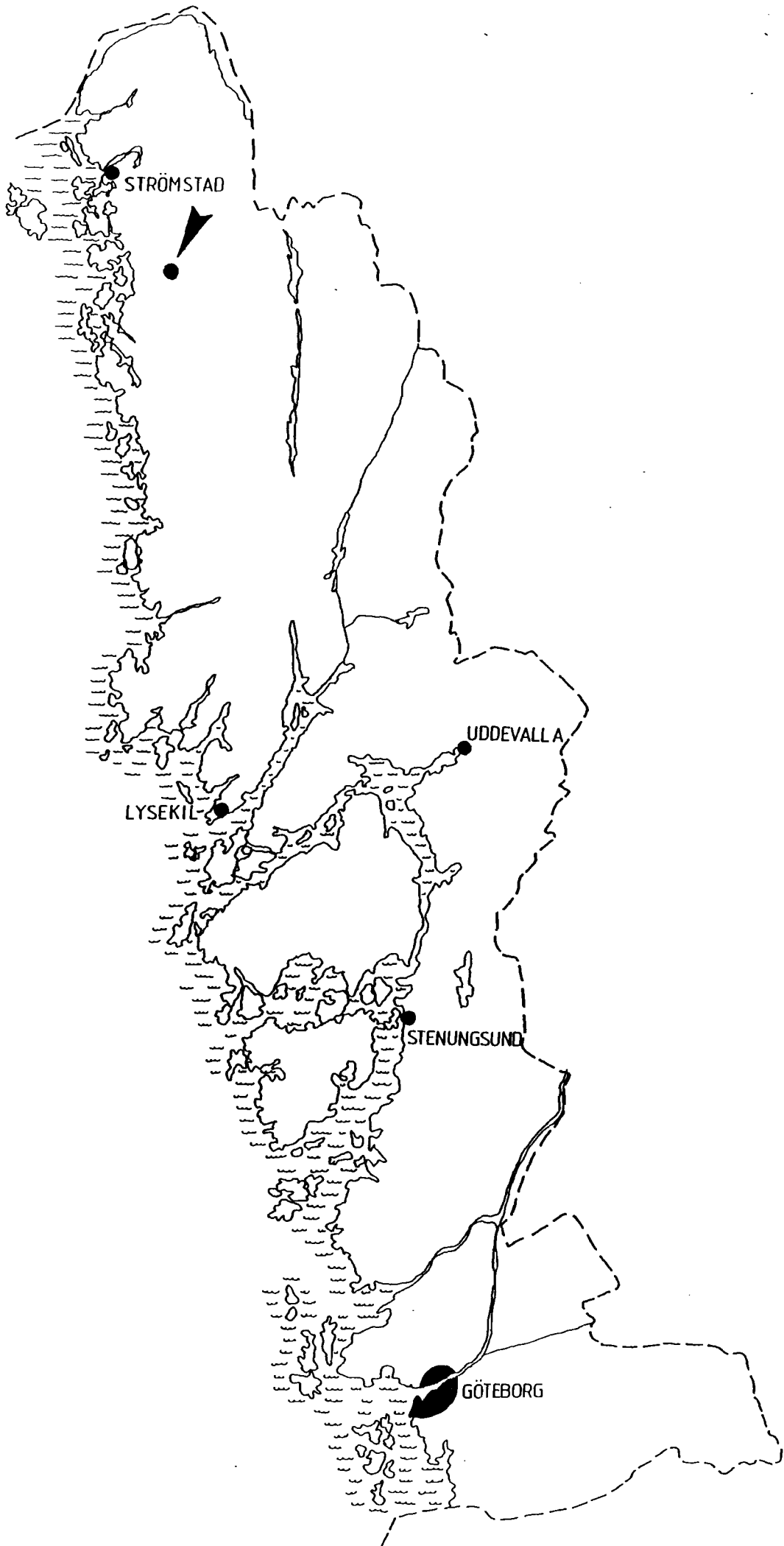
Arkeologisk förundersökning

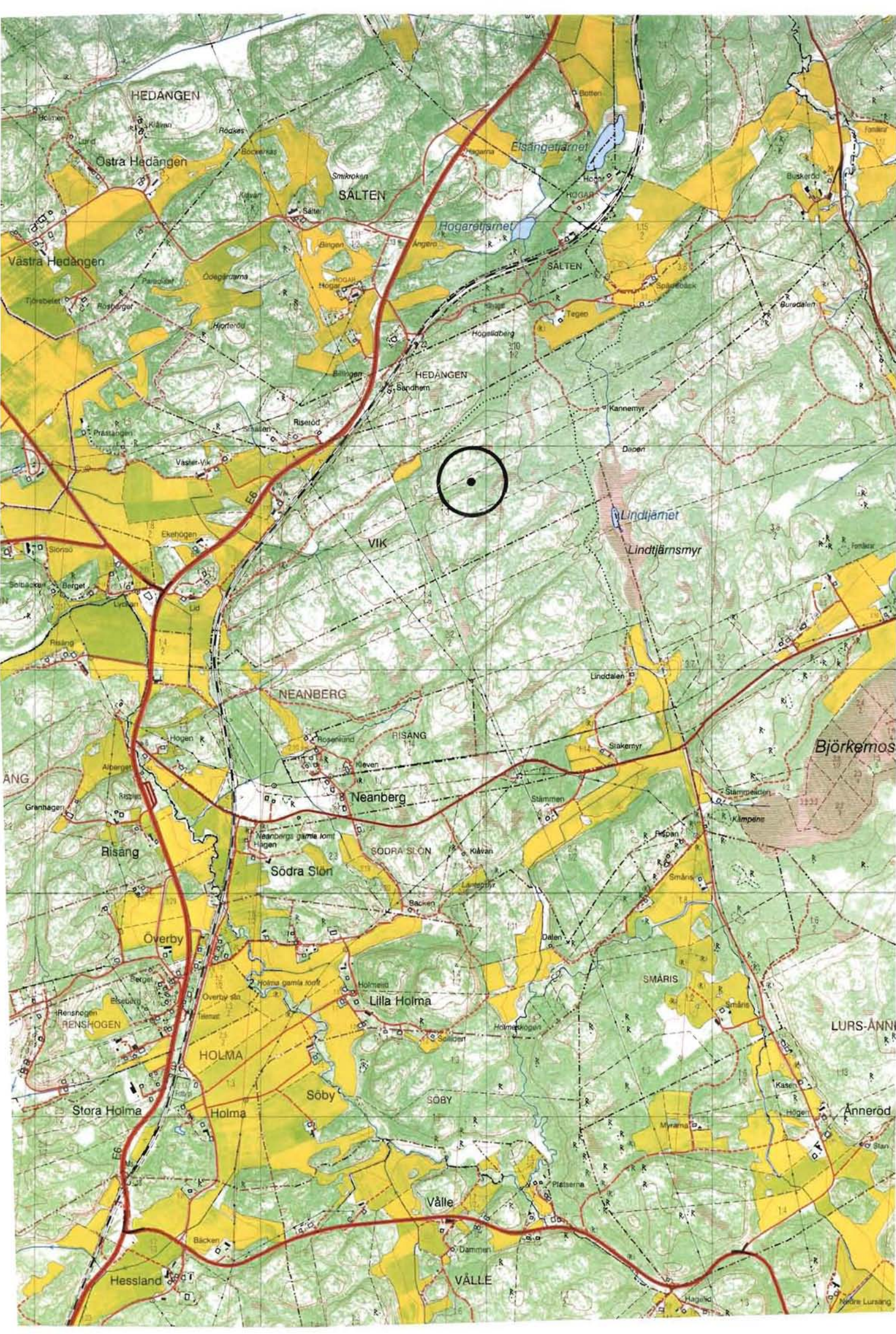
Vik 1:8

Skee socken
Strömstads kommun

Rapport 2002:14
Åsa Algotsson

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Landskapsbild	2
<i>Naturlandskap</i>	2
<i>Fornlämningsmiljö</i>	2
Förundersökningen	3
<i>Metod</i>	3
<i>Genomförande</i>	4
<i>Resultat</i>	5
Slutsatser	7
Åtgärdsförslag	8
Referenser	9
Tekniska och administrativa uppgifter	9
Bilagor	

Sammanfattning

En förundersökning av en gropanläggning genomfördes under maj 2000 av Bohusläns museum. Dess funktion kunde inte entydigt bestämmas. Relationen till omgivande gropanläggningar antyder att den kan ha ingått i ett fångstgropssystem. Resultaten visar att gropanläggningen även använts som eldstad vid minst två tillfällen. Dateringar gjorda på kol visar att eldningsaktiviteterna ägt rum i sen historisk tid.

Bakgrund

Med anledning av att Bohus Energi AB planerar att etablera vindkraftpark inom ett område på Neanberg, inom fastigheten Vik 1:8 i Skee sn, utförde Bohusläns museum en arkeologisk förundersökning av en tidigare oregistrerad fångstgrop/kokgrop belägen i anslutning till en av vindkraftverkens planerade etableringsvägar. Förundersökningen utfördes i maj 2000 enligt länsstyrelsens beslut dnr 220-6344-2000. Uppdragsgivare var Rådhuset Arkitekter AB och kostnadsansvarig Bohus Energi AB.

Syfte

Syftet med förundersökningen var att fastslå gropens funktion, dess avgränsning gentemot den planerade vägen samt att undersöka om dess närområde var påverkat av aktiviteter som kunde härröra till gropen.

Landskapsbild

Naturlandskap

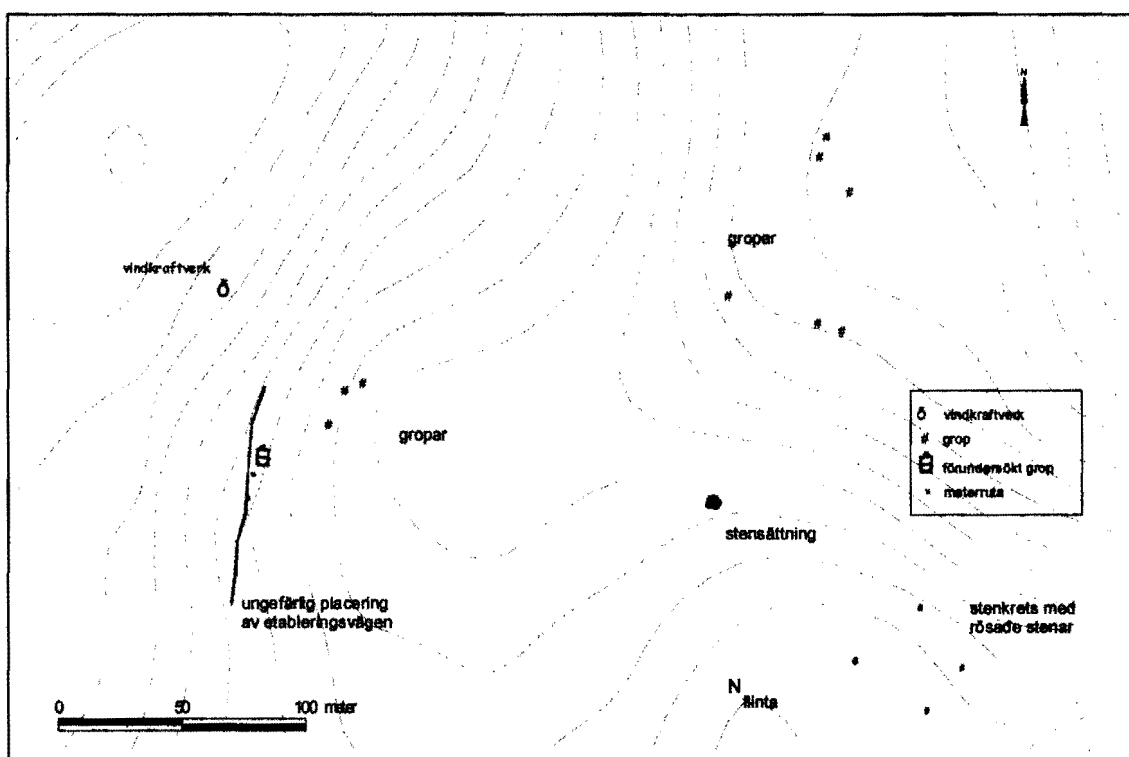
Neanberg ligger sydöst om Strömstad och någon mil innanför norra Bohuskusten. Området utgörs av ett höglänt hållmarksområde med väst-öst- respektive nord-sydgående sprickdalar. Marken är övervägande sandig, omväxlande med blockig svallad morän, stenigt grus eller med mindre sankmarker. I övergång mellan dalgång och bergsfot finns på flera ställen mindre stråk av ursvallad klappersten. Vegetationen i dalgångarna består övervägande av barrskog men med inslag av lövbestånd, risvegetation samt i sankpartier, våtmarksväxtlighet. Bergsplatåerna sticker upp ca 50–60 m.ö.h. Här finns främst lågväxande björk och tall, ofta martallar samt enar. Tillsammans utgör detta ett landskap av lågfjällskaraktär.

Dalgången inom vilken förundersökningen gjordes, ligger i väst-östlig riktning och består av sandig barrskog. I norr och söder avgränsas dalgången av bergsryggar och genom den löper en stig. Centralt, något mot sydväst, är marken fuktigare och bevuxen med tätare vegetation.

Fornlämningsmiljö

Bohusläns museum utförde under 1999 en arkeologisk utredning inom ett planområde för vindkraftverk på Neanberg. Vid denna utredning påträffades ett flertal, tidigare okända forn- och kulturlämningar. I planområdets norra del, påträffades vid utredningen bl.a. en stensättning, en krets om minst fyra resta stenar/små rösen, flintavslag samt ett system om åtta gropar öster om nämnda stig (se figur 1).

I samband med förundersökningen påträffades ytterligare två gropar. Groparna är generellt ca 1–2 m stora och 0,5–1 m djupa. Omkring varje grop finns en vall, ca 1 m bred och intill 0,1 m hög. I flera av groparna växer träd. Funktionen av groparna är oklar. Endast utifrån deras utseende kan de anses vara fångstgropar eller kolningsgropar. Vid provstick påträffades inga påtagliga kollager varför groparna dock bedömdes vara fångstgropar, bl.a. med anledning av deras form (grop med vall) och placering (i ett system).

Figur 1. Översikt över dalgången med de tio groparna, omgivande anläggningar, bl.a. stensättning, stenkrets, samt vindkraftverk och anläggningsväg markerade.

Förundersökningen

Den västligaste av groparna i systemet (se rapport Bohusläns museum 1999:36) är belägen i direkt anslutning till en av vindkraftverkens planerade etableringsvägar varför den kom att bli föremål för en begränsad förundersökning.

Metod

En förundersökning i form av en schaktningsövervakning planerades föregå exploateringen. Skogsmarken i dalgången var tätbevuxen med tall och gran. Då avverkning inte kunde ske omöjliggjordes maskinschaktning.

Förundersökningen utfördes därför genom att meterrutor och schakt grävdes för hand.

Genomförande

Gropens utseende före förundersökning: rund, 4 m diameter, bestående av en rund grop, 1,2 m i diameter och 0,8 m djup, med något spetsigt bottenplan. Gropen är omgiven av en vall, 1–1,5 m bred och intill 0,15 m hög. Vallen är bevuxen med en ungtall och en ung gran och gropen täckt med gräs och mossa (se figur 2).

Figur 2. Foto över förundersökningsområdet med gropen i förgrunden och stigen till höger i bilden.
Foto: Claes Jansson, Bohusläns museum.

Ett 5,5 x 1 m långt, och som mest ca 0,60 m djupt schakt grävdes så att det utgick från mitten av den planerade anläggningsvägen, genom vallen och ca 0,40 m in i gropen, men inte fram till dess mitt. Två kvadratmeterstora rutor grävdes inom den planerade vägsträckningen, strax söder om och i anslutning till gropen. Meterrutorna grävdes till ca 0,30 m djup. Inget material sållades. Meterrutor och schakt beskrevs. Schaktet fotograferades och ritades i profil. Prover togs för ¹⁴C-datering och vedartsanalys. Anläggningen hade tidigare inmätts med GPS i samband med utredningen.

Figur 3. Bilden visar schaktet sett från gropen. Foto: Claes Jansson, Bohusläns museum.

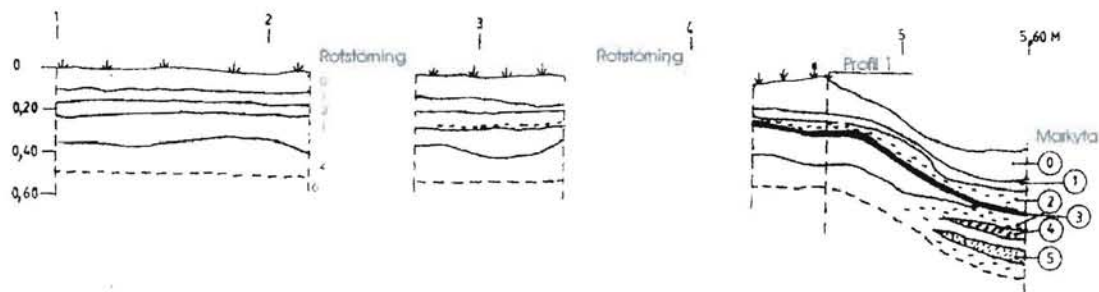
Resultat

Schakt:

Lager utanför gropen:

Under det ca 0,10 m tjocka marktäcket (lager 0) låg ett 0,02–0,06 m tjockt lager av urlakad sand, s.k. blekjordslager, (L1). Därunder vidtog ett ljusbrunt sandlager, (L2). Under detta framkom ett nytt 0,06–0,10 m tjockt urlakningsskikt (L4) vilket i sin tur överlagrade ett sandlager (L5). Detta sandlager utgjorde även den grävda bottennivån (se figur 4).

De ljusbruna sandlagren utgjorde två skilda markytor. Området med den dubbla markytan sträckte sig ca 5 m ut från vallkanten. Lager 1 innehöll sot och kolstänk ca 2,5 m ut från vallkanten för att därefter upphöra.

Figur 4. Ritning av norra profilväggen där den dubbla markytan syntes. Profilen är på två ställen störd av kraftiga tallrötter. Renritning av Anette Olsson, Bohusläns museum.

Lager inom gropen och dess vall:

En tydlig vall och dubbel markyta iaktogs i schaktprofilen. Den övre markytans två lager (L1 & L2), utgjorde det uppkastade materialet från gropen. Under dessa fanns en ca 0,01 m tjock horisont av sotig sand (L3) vilken sträckte sig ca 1,30 m ut från gropen (se figur 4 & 5).

En ca 0,50 x 0,50 m stor yta grävdes i kanten av gropen. I denna fanns två lager med kol som låg i tydliga trä/gren strukturer. Lagren avgränsades från varandra av lager 5. Det övre kollagret (L6) innehöll kraftigt sotig sand, det undre (L7) bestod av grå sand med kolstänk. Det nedre lagret var gråare och något urlakat och mer homogent sotfärgat än det övre lagret (se figur 5).

Kolprov togs ur båda lagren för datering och vedartsanalys. Kolet från L6 togs från gropens mitt och från L7 på ca 0,40 m djup.

Figur 5. Bilden visar gropen och vällen med den dubbla markytan. Foto: Claes Jansson, Bohusläns museum

Meterrutor

Inga fynd, anläggningar eller kulturlager påträffades i de två meterrutorna.

Analyser

Vedartsanalysen visade att träet från båda horisonterna bestod av tall. I L6 även en bit gran och i L7 4 bitar bark/näver. I L6 var övervägande del grenar eller unga stammar vilket ger en låg egenålder, i L7 var bitarna mindre men en del av materialet var kvistar eller grenar (se bilaga 1).

Kol av tall togs för datering. Resultatet från de två lagren visade att gropen använts i sen historisk tid. Det övre lagret, L6, daterades till 95 ± 50 BP, det undre, L 7, till 20 ± 75 BP. Det innebär att båda lagren kan ha tillkommit mellan 1690–1920 eller senare (se bilaga 2).

Vedartsanalysen gjordes av Vedlab i Glava och dateringarna utfördes med konventionell metod av Laboratoriet för radiologisk datering i Trondheim.

Slutsatser

Förundersökningen fastställde fornlämningens avgränsning mot den planerade vägen. Gropen har sannolikt två användningsfaser vilka kan vara i stort sett samtida eller så kan skillnaden mellan dem vara drygt 200 år. En närmare bestämning av åldern av de två kolproverna är inte möjliga att göra utifrån ^{14}C -metoden.

Frågan kvarstår vilken funktion denna och de andra groparna har. Är detta en av flera gropar i ett **fångstgropssystem**? Den förundersökta gropen är den västligaste i gropsystemet. Här börjar också ett smalt, tämligen sankt, pass mellan bergshöjderna. Längs detta pass och genom hela dalgången går en smal stig. I dag kan man iaktta att stigen främst hålls öppen av viltstråk med bl.a. älg. Älgspår, viltlegor och av vilt nötta trädstammar följer den stig som passerar förbi groparna. Kolet i gropen behöver inte motsäga påståendet om fångstgrop. Från norra Sveriges många fångstgropssystem finns belegg att det ofta finns en eller ett par gropar som också har använts för eldning.

Förhistoriska kommunikationsleder är mycket svåra att lokalisera. Passager i raviner mellan bergssidor, längs bergsfötter men även över bergsryggar har utnyttjats historien igenom. Exempel på äldre kommunikationsstråk är de stigar som går genom dalgångarna. Dessa kan i princip ha sitt ursprung i förhistorisk tid. Viltet har definitivt utnyttjat sådana stråk och inte sällan påträffar man fångstgropar i slutet av trånga passager eller på sandiga åsar.

Om det är **kolningsgrop** borde marken utanför gropen vara markant påverkad av sot och kol och gropen ha ett mer omfattande kollager/skikt. Men eftersom inte hela gropen är undersökt och inte heller någon av de andra, går det inte att utesluta att det rör sig om en kolningsgrop. Frågan är varför groparna ligger i ett radsystem?

Groparna har i dag ingen synlig anknytning till några aktiviteter i närområdet. Däremot finns ytterligare tre gropar med vall i den dalgång som ligger närmast norrut. Här finns även en husgrundsrest (se figur 1 och Algotsson 1999). Oavsett om groparna anlagts för fångst, kolning eller något annat, representerar de verksamheter som i dag inte längre är i bruk. Således kan groparna betraktas som varaktigt övergivna. Gropsystemet som den undersökta gropen ingår i bör betecknas som fast fornlämning, även om den undersökta gropens funktion inte kunnat fastställas.

Det är av vikt att ta hänsyn till de lämningar som avsatts från aktiviteter i utmarker och perifera områden då de ingår i vårt kulturhistoriska landskapsutnyttjande. Dessa aktiviteter speglar näringsfång och ekonomier som varit viktiga för försörjningen. Aktiviteter, vilka vi dessutom till stora delar har bristfällig kunskap om.

Åtgärdsförslag

Utifrån förundersökningsresultatet bedömer Bohusläns museum att den planerade vägen och tillhörande elanslutningar kan anläggas förbi gropen förutsatt att hänsyn tas till anläggningen.

Vägen bör anläggas med stor hänsyn till den topografi och vegetation som finns lokalt. Den bör utformas så att den inte utgör ett dominerande inslag i terrängen och att vägytan i botten på sänkan inte är högre än omgivande mark. Detta för att inte det visuella förhållandet mellan gropar och passet mellan bergen skärs av. Vägbeläggning och utformning bör därför göras så att naturen snabbt kan återställa öppna blottor. Det innebär bland annat att eventuell jordfyllning bör tas från området så att det lokala örtbeståndet bibehålls. De elkablar som tillkommer bör läggas i vägbanan för att minska ytterligare ingrepp i terrängen.

Efter slutförd etablering av anläggningsvägen bör så stor del som möjligt av vägen reduceras för att anpassas för servicetransport. I samband med detta är det av stor vikt att den stig, vilken i dag främst används av djur, och som går i väst-östlig riktning genom dalen, inte påverkas så att den blir oframkomlig.

Uddevalla den 9 september 2001

Åsa Algotsson
antikvarie/arkeolog

Referenser

Algotsson, Åsa. 1999. Vindkraft på Neanberg en arkeologisk utredning inomfastigheterna Vik 1:4 m fl. i Skee sn. *Bohusläns museum Rapport 1999:36*. Uddevalla.

Melander, Jan. 1989. Fångstgropar i Jämtland. *Arkeologi i fjäll, skog och bygd. 1*. Fornvårdaren 23. Uddevalla.

Spång, Lars Göran. 1997. Fångstsamhälle i handelssystem. Åsele lappmark neolitikum-bronsålder. *Studia Archaeologica Universitatis Umensia*. Umeå.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens beslut: 220-6344-2000

BM Dnr: 443/99K, ad 43/99K

BM P nr: 751

Fastighet: Vik 1:8

Socken: Skee

Kommun: Strömstad

Län: Västra Götalands län

Landskap: Bohuslän

Fornlämning nr: ny

Ekonomiska karta: 9077

Belägenhet: X 1238945.93485 Y 6535833.72647 Z 52-53 m.ö.h.

Koordinatsystem: Rikets, Rt 90 2,5 GON V

Höjdsystem: RH 70

Uppdragsgivare: Rådhuset Arkitekter/Bohus Energi AB

Kostnadsansvarig: Bohus Energi AB

Ansvarig institution: Bohusläns Museum

Projektansvarig: Åsa Algotsson

Fältansvarig: Åsa Algotsson

Övrig personal: Stig Swedberg

Fotograf: Claes Jansson

Fältarbetstid: 16 timmar

Undersökt yta: 8 kvm

Redigering och layout: Åsa Algotsson/Annelie Isacson

Renritning: Anette Olson

Arkiv: Ritningar, foto och digitala data förvaras på BM

VEDLAB

Det lilla vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0034

2000-06-17

Rapport över vedartsanalyser på material från Bohuslän, Skee sn. Neanberg FU.

Beställare: Åsa Algotsson/Bohusläns Museum

Arbetet omfattar två kolprover från en undersökt grop, tolkad som en fångstgrop. Prov 1 kommer från ett lager (L4) något sotigt sandlager med brända slanor eller smala vedträn. Dessa låg parallellt i fångstgropens mitt på ca 40 cm djup. Prov 2 kommer från ett något ljusare lager (L5) med mindre mängd kol ca 5 cm under och tydligt avgränsat från L4.

Båda proven bestod till största delen av förkolnad tall. Åtminstone i prov 1 var det också som iakttagits vid fältundersökningen mest grenar eller unga stammar med 10 – 30 årsringar. Detta gör att egenåldern knappast kan ställa till problem vid tolkningen av dateringsresultaten. Prov 2 bestod av mindre kolbitar och det var svårare att avgöra vilka dimensioner dessa var från men åtminstone en del av materialet var från kvistar, grenar eller liknande.

Det är ju känt att man ibland fodrade fångstgropar med slanor. Men jag funderar över varför de i så fall är bända? Och dessutom är i flera omgångar. Det kan inte vara en väl urrensad kolningsgrop?

Analysresultat

Prov	ID	Kontext	Prov-Mängd	Analyserad Mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
1	L4	Fångstgrop	128.4g	91.7g 40 bitar	1 bit Gran 39 bitar Tall	Tall	Kvistar/Unga stammar 10-30 årsringar
2	L5	Fångstgrop	11.0g	6.9g 20 bitar	16 bitar Tall 4 bitar Bark/Näver		

Erik Danielsson/VEDLAB
Kattås
670 20 GLAVA
Tel. & Fax: 0570/420 29
E-post: snusmumrik@post.netlink.se

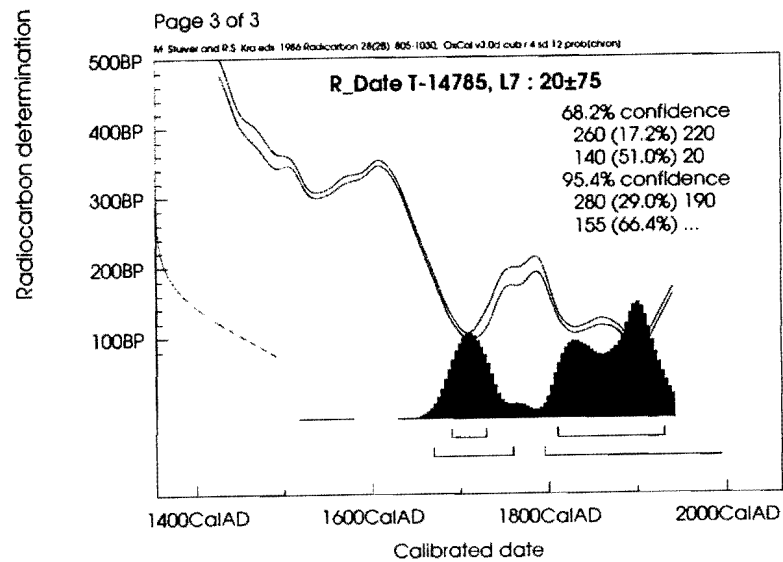
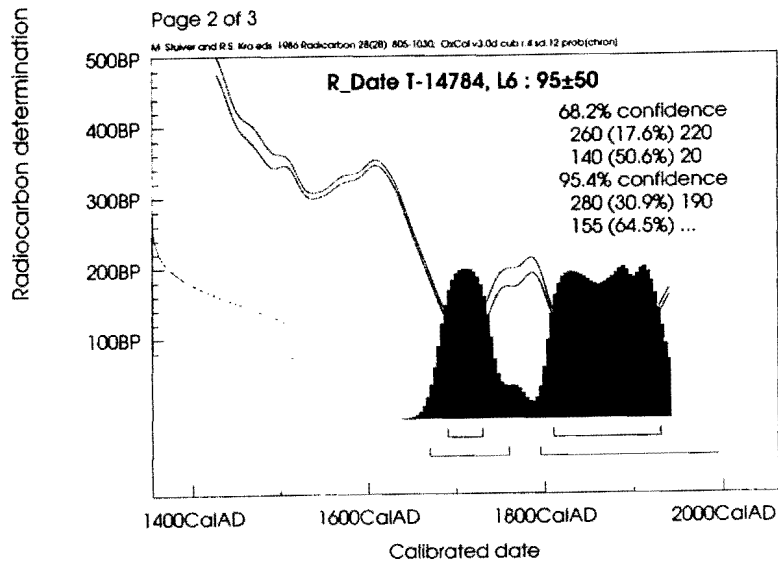
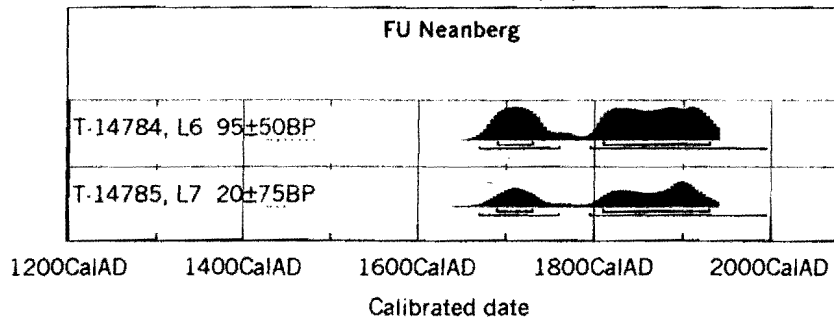
Tabell över de vid analyserna framkomna trädslagen och deras egenskaper.

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Gran	<i>Picea abies</i>	350 år	Trivs på näringsrika jordar. Tål beskuggning bra och konkurrerar därför lätt ut andra arter	Lätt och lös men ganska seg ved. Ofta rakvuxen. Ganska motståndskraftig mot röta. Stolpar golvbräddor störar lieskaft, korgar	Bark till taktäckning. Granbarr till kreatursfoder
Tall	<i>Pinus silvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärblöss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Bilaga 2: Datering

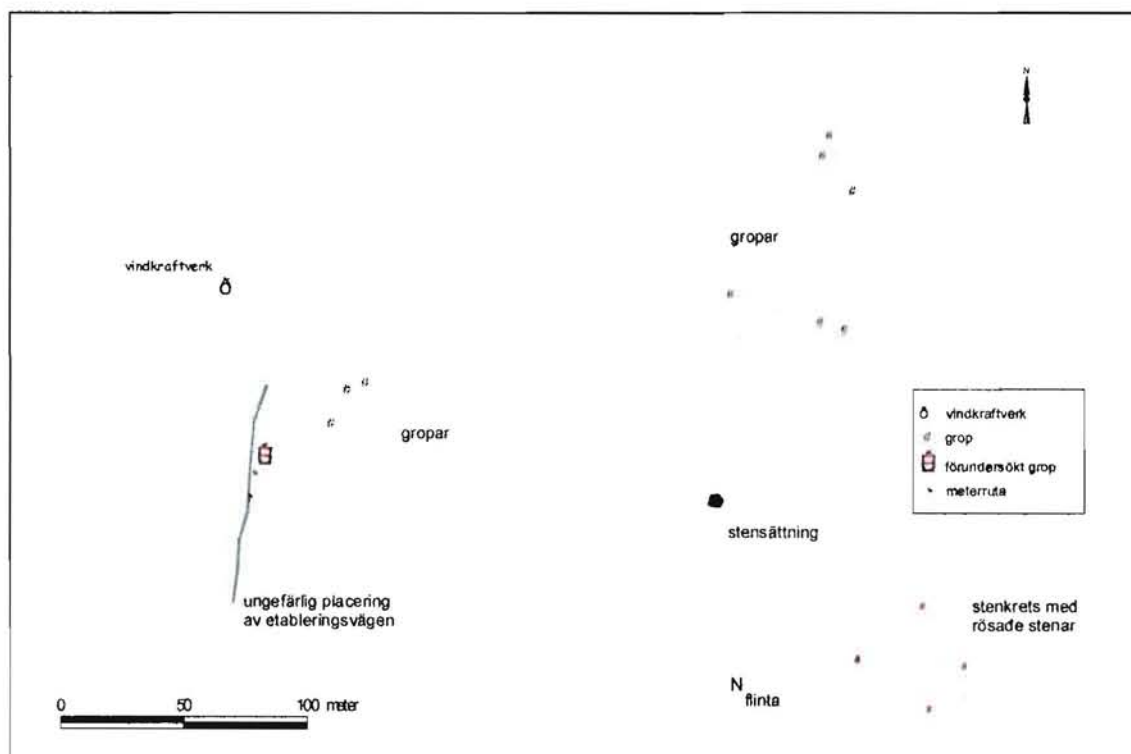
M. Stuiver and R.S. Krauss 1986 Radiocarbon 28(2B): 805-1030. OxCal v3.0d cub r 4 sd 12 prob[chron]

Fornlämningsmiljö

Bohusläns museum utförde under 1999 en arkeologisk utredning inom ett planområde för vindkraftverk på Neanberg. Vid denna utredning påträffades ett flertal, tidigare okända forn- och kulturlämningar. I planområdets norra del, påträffades vid utredningen bl.a. en stensättning, en krets om minst fyra resta stenar/små rösen, flintavslag samt ett system om åtta gropar öster om nämnda stig (se figur 1).

I samband med förundersökningen påträffades ytterligare två gropar. Groparna är generellt ca 1–2 m stora och 0,5–1 m djupa. Omkring varje grop finns en vall, ca 1 m bred och intill 0,1 m hög. I flera av groparna växer träd. Funktionen av groparna är oklar. Endast utifrån deras utseende kan de anses vara fångstgropar eller kolningsgropar. Vid provstick påträffades inga påtagliga kollager varför groparna dock bedömdes vara fångstgropar, bl.a. med anledning av deras form (grop med vall) och placering (i ett system).

Figur 1. Översikt över dalgången med de tio groparna, omgivande anläggningar, bl.a. stensättning, stenkrets, samt vindkraftverk och anläggningsväg markerade.

Förundersökningen

Den västligaste av groparna i systemet (se rapport Bohusläns museum 1999:36) är belägen i direkt anslutning till en av vindkraftverkens planerade etableringsvägar varför den kom att bli föremål för en begränsad förundersökning.

Metod

En förundersökning i form av en schaktningsövervakning planerades föregå exploateringen. Skogsmarken i dalgången var tätbevuxen med tall och gran. Då avverkning inte kunde ske omöjliggjordes maskinschaktning.